

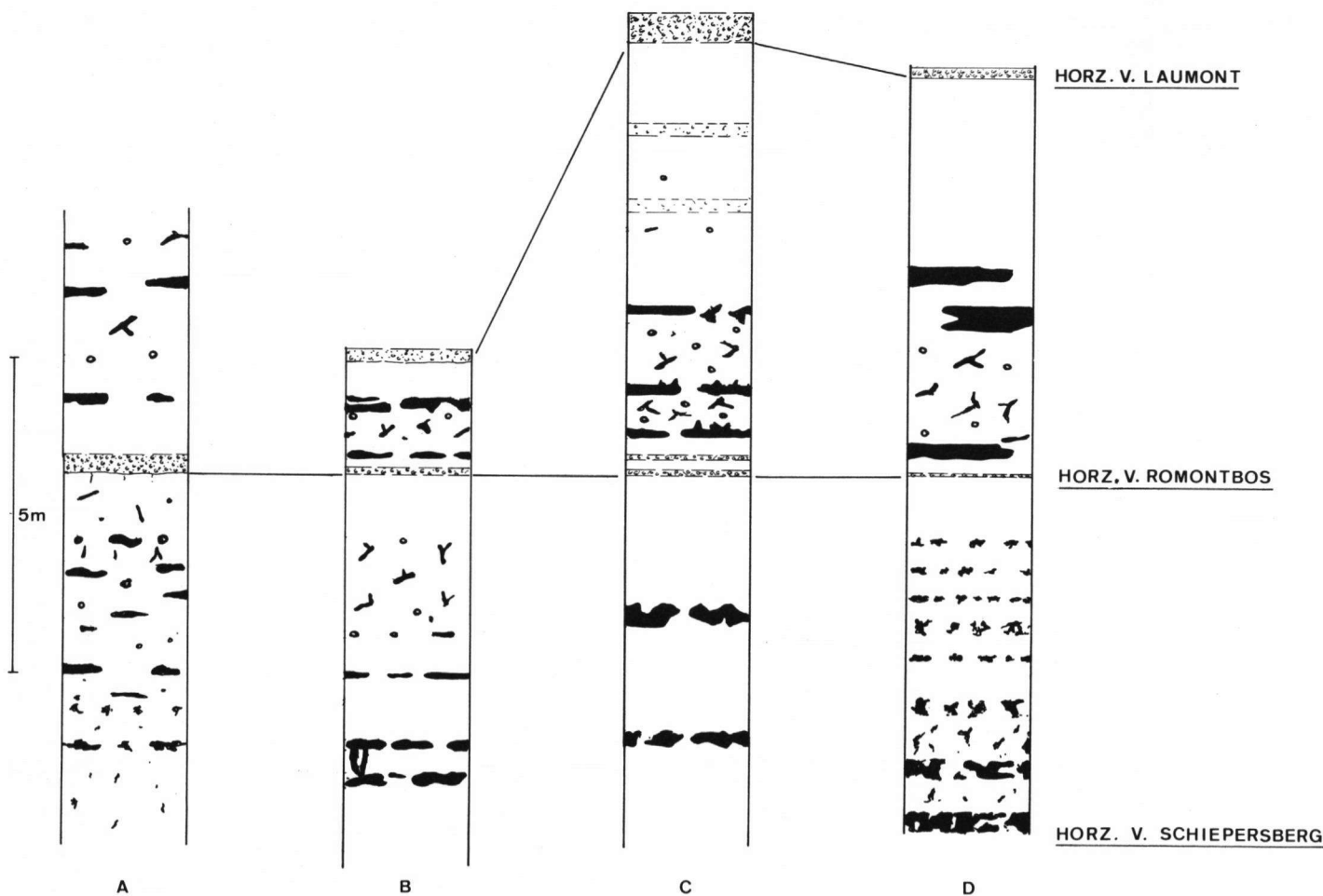
De Valkenburg-Vuursteenindustrie in Zuid-Limburg

door W. M. Felder

Reeds lang zijn in Zuid-Limburg en het aangrenzende gebied vondsten bekend van ruwe- en geslepen bijlen die gemaakt zijn uit een type grofkorrelige vuursteen afkomstig uit de Maastrichtse kalksteen. Tot 1970 waren de werkplaatsen waar deze bijlen gemaakt werden niet bekend. Daar de verbreiding van deze vuurstenen zowel stratigrafisch (fig. 1) als regionaal (fig. 2) beperkt is tot enkele kleine gebieden, moest het mogelijk zijn deze op te sporen. In de collectie van Pater Wakkers, aanwezig in het streekmuseum te Valkenburg, bevindt zich een aantal van deze bijlen, die allemaal afkomstig zijn uit de omgeving van Valkenburg. Verder verzamelde de heer Van der Linden, te Heer-Maastricht, in de loop van enkele jaren veel vondsten in de omgeving van Valkenburg. Naast een aantal bijlen verzamelde hij ook vele duizenden afslagen van dit type vuursteen. Nadat in het voorjaar van 1970 in de omgeving van Valkenburg de eerste plaatsen ontdekt waren waar dit type vuurstenen gedolven en bewerkt werden is het gehele verbreidingsgebied systematisch onderzocht en konden op de volgende plaatsen een of meer exploitatiepunten en of werkplaatsen aangewezen worden:

Fig. 1 Lithologisch profiel van het deel van de Maastrichtse kalksteen waarin de 'Valkenburg-vuurstenen' voorkomen.

A. Schaelsberg, ten oosten van Valkenburg; B. Huënsberg, Neerhem, Valkenburg; C. Biebos, ten zuid-oosten van Valkenburg; D. Schiepersberg, te Cadier en Keer.

VALKEBURG:

Schaelsberg, ten oosten van Valkenburg.
Huënsberg (=Hoornsberg), Neerhem, Valkenburg.
Geböschke (Sprookjesbos), Neerhem, Valkenburg.
Sibbergrub, tussen Valkenburg en Sibbe.
Biebos, ten zuid-oosten van Valkenburg.
St. Jansbos, ten zuid-oosten van Valkenburg.

CADIER EN KEER:

Mettenberg, Bundersberg, Koeberg en Schiepersberg in de noord-oostelijke steilrand van het droogdal tussen Bemelen en Groot-Welsden.
Keerderbos, ten zuid-westen van Cadier en Keer.

GRONSVELD:

Riesenberg, ten oosten van Gronsveld.
Trichterberg, ten oosten van Gronsveld.
Savelsbos, ten zuid-oosten van Gronsveld.

BERG EN TERBLIJT:

Bergerheide, ten noorden van Berg.

WIJNANDSRADDE:

Akker ten westen van Wijnandsrade.

Valkenburg-vuursteen

De Valkenburg-vuursteen is een overwegend licht-grijze tot blauwgrijze grofkorrelige vuursteen. Vooral de knollen afkomstig uit de meer of minder sterk verweerde kalksteen dicht onder de oppervlakte en aan de top van het kalksteenpakket zijn vaak zo korrelig dat hieruit vervaardigde artefacten veelal gedetermineerd zijn als gemaakt uit zandsteen. In weinig of niet verweerde kalksteen zijn de vuursteenknollen voor een deel minder korrelig met een schelpvormige breuk en blauwgrijs van kleur. Een verwisseling met andere vuursteentypen is dan niet uitgesloten.

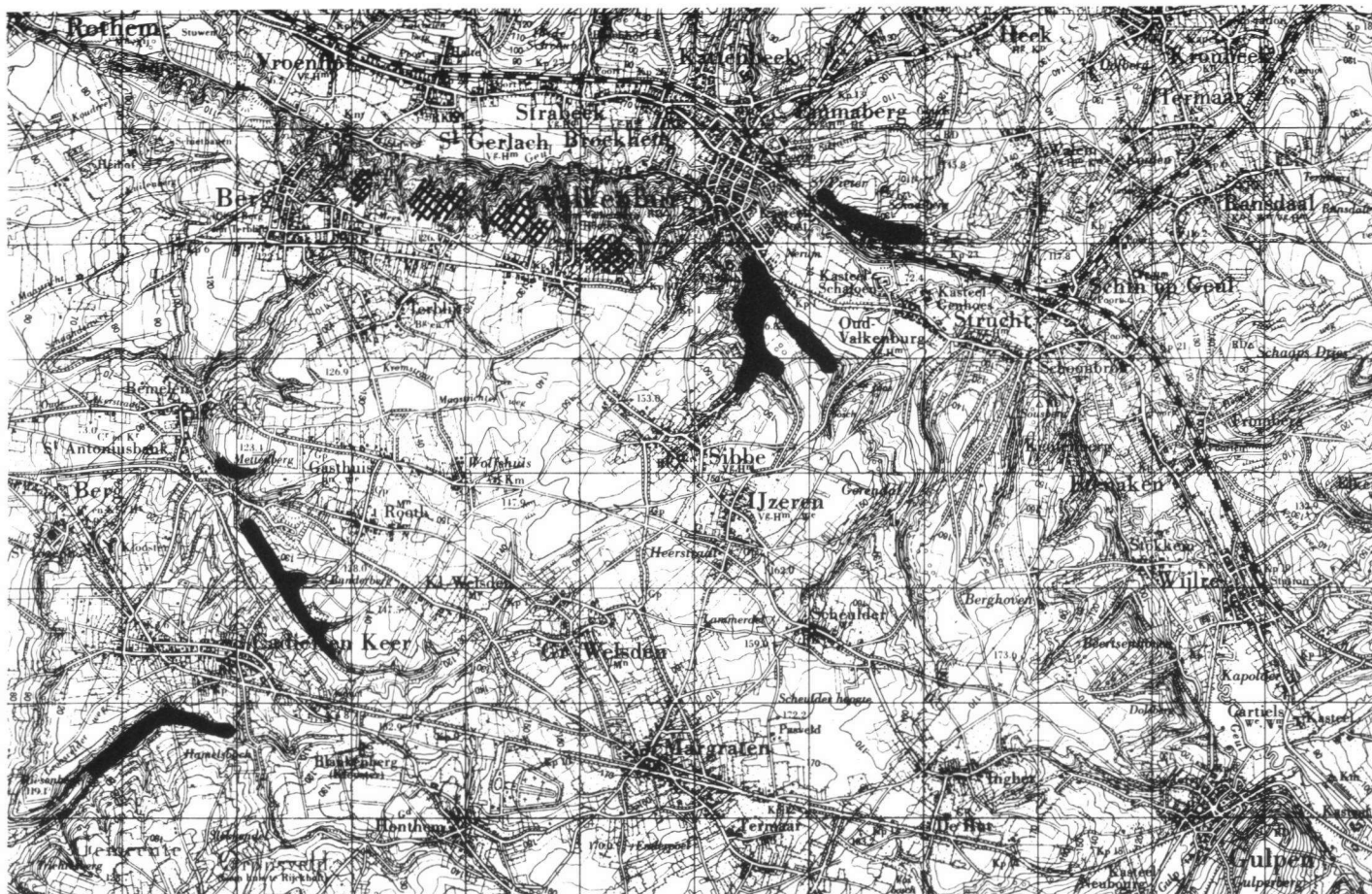

Fig. 2 Overzichtskaart van de vuursteengroeven en -werkplaatsen in de omgeving van Valkenburg en Cadier en Keer.

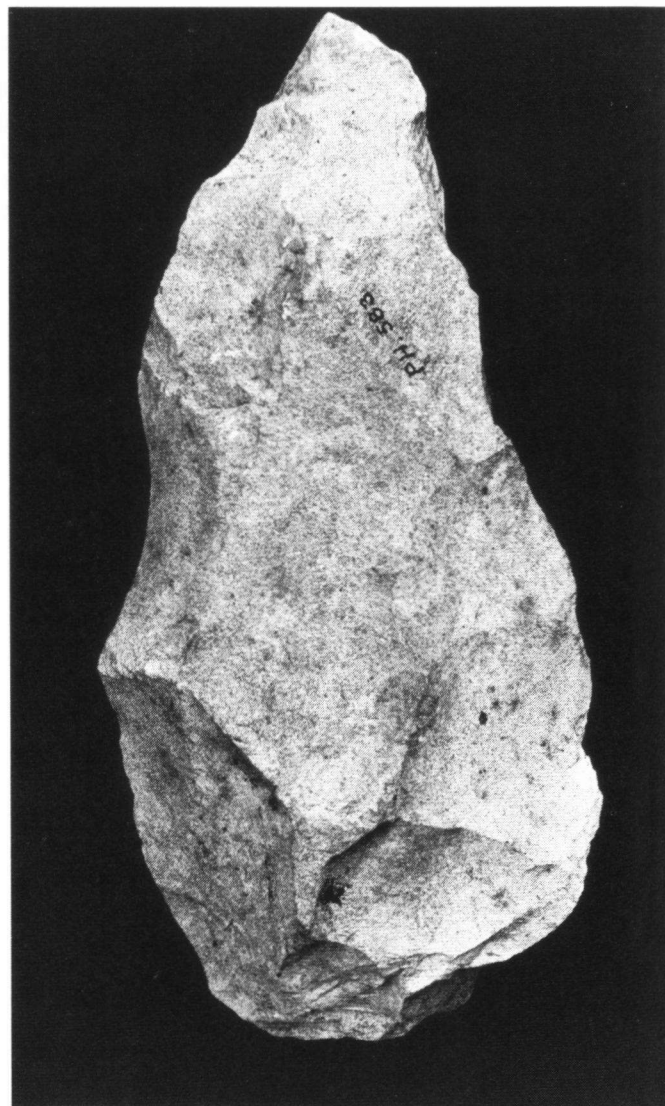
= bewerking ■ = winning en bewerking.

Fig. 4 Bewerkte vuursteenknol uit een werkplaats te Valkenburg. Coll. W. M. Felder, Vylen, P.H. 583.

Foto: W. M. Felder.

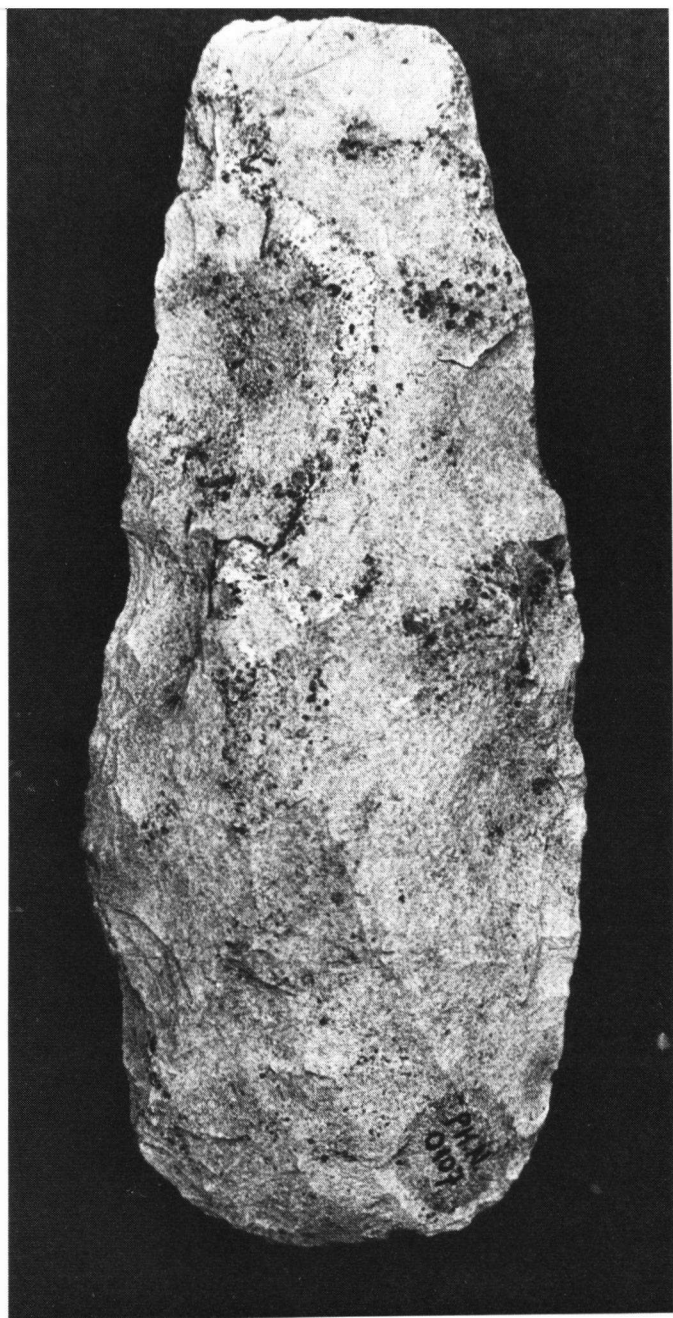
Fig. 3 Voorbewerkte ruwe knollen 'Valkenburg-vuursteen' uit een werkplaats te Wijnandsrade.

Foto: W. M. Felder. coll. C. Roos, Hoensbroek.

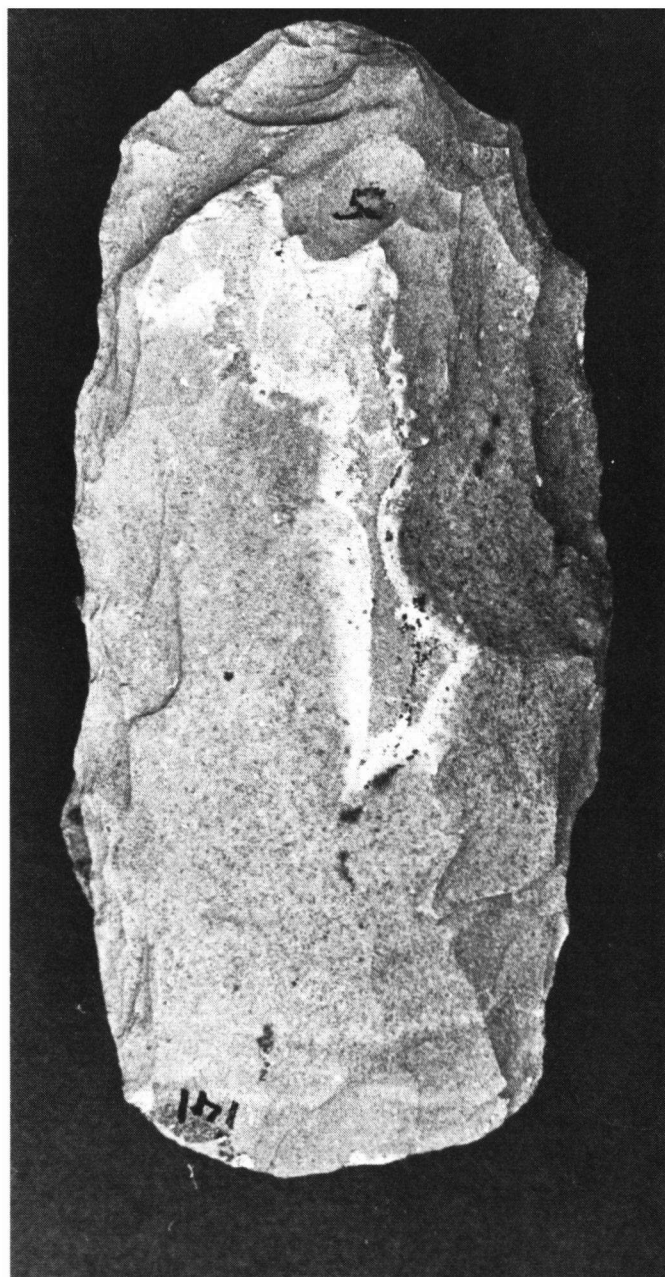

5cm

A Fig. 5 Halffabrikaat bijlen uit 'Valkenburg-vuursteen'.
A. coll. C. Roos, Hoensbroek No. P.H. 0107, vindplaats:
Valkenburg. Foto: W. M. Felder

B B. coll. Streekmuseum, Valkenburg (Pater Wakkers
No. 141) vindplaats: no. 5 Foto: W. M. Felder

5cm

Ook de vorm van de ruwe vuursteenknollen is kenmerkend. In het algemeen zijn het pijpvormige- en regelmatige plaatvormige knollen die stratigrafisch beperkt zijn tot de Kalksteen van Schiepersberg en - Emael (Felder, 1975). De meer grillige knollen die in deze kalkstenen voorkomen waren weinig of niet geschikt voor het maken van artefacten. Hoewel de knollen meer of minder in lagen gerangschikt voorkomen is de verdeling van de bruikbare knollen zeer onregelmatig (fig. 1).

Groeven en werkplaatsen

Tot nu toe zijn geen opgravingen gedaan om de omvang en aard van de afzonderlijke exploitatiepunten te onderzoeken. Uitgaande van waarnemingen aan de oppervlakte en de geologische opbouw van de terreinen, alsmede de verdeling van de vuurstenen in het kalksteenpakket, is af te leiden dat de exploitatie alleen rendabel was in ondiepe open groeven binnen de meer of minder verweerde kalksteen. Exploitatie door middel van schachten met galerijen is uit te sluiten. Bij de exploitatie is gebruik gemaakt van gereedschappen gemaakt van hertshoorn. Een aantal van deze gereedschappen is gevonden bij graaf-

werken, ten behoeve van ontginningen en kalksteenexploitatie. Enkele van deze worden in het streekmuseum te Valkenburg en in particuliere collecties bewaard. Te Valkenburg zijn in het verleden plaatselijk zoveel van deze hertshoornen werktuigen gevonden dat de helling, waar de vondsten gedaan zijn, in de volksmond bekend is als de 'Huënsberg' = Hoornsberg. Een deel van de gedolven vuurstenen is in of nabij de plaats van exploitatie bewerkt tot halffabrikaat. Vondsten van weinig bewerkte vuursteenknollen, buiten het geologische verbreidingsgebied, wijzen er op dat een deel van de knollen niet bij de exploitatiepunten bewerkt is maar vervoerd zijn naar woon- en of werkplaatsen buiten dit gebied. Enkele van deze woon- en of werkplaatsen zijn bekend op de Bergerheide in de gemeente Berg en Terblijt, op ca. 2 km vanaf het dichtsbijgelegen exploitatiepunt en te Wijnandsrade (Roos 1975) op een afstand van 4 km, (fig. 3).

Producten

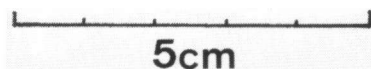
Met uitzondering van enkele twijfelachtige schrapers zijn tot nu toe geen andere artefacten gevonden dan ruwe- en geslepen bijlen (fig. 4 t/m 6). Een groot deel van deze bij-

B

Fig. 6 Geslepen bijlen uit 'Valkenburg-vuursteen'.
A. coll. J. H. Janssens, Epen. no. N-744.
Vindplaats: Beutenaken, Gulpen. Foto: W. M. Felder
B. coll. W. Roebroeks, St. Geertruid. no. 0128.
Vindplaats: St. Geertruid. Foto: W. M. Felder

A

len is opvallend groot en dik.

Verbreiding van de bijlen

Hoewel nog geen uitvoerig onderzoek gedaan is naar de verbreiding van deze gemakkelijk herkenbare bijlen zijn in Nederland vondsten bekend door de hele provincie Limburg. Een nader onderzoek met inbegrip van het aangrenzende Belgische- en Duitse gebied is ten eerste aan te bevelen.

C¹⁴ datering

Van twee stukken hertshoorn, afkomstig van gebroken werktuigen, verzameld in exploitatiepunten is een C¹⁴ datering gemaakt. De resultaten zijn:

Groeve Sagen, ten noord-oosten van Valkenburg.

GrN 6782 - 4340 (± 60) B.P. = 2390 B.C.

Geböschke, ten zuid-oosten van Valkenburg.

GrN 6783 - 4190 (± 45) B.P. = 2240 B.C.

Dankbetuiging

Mijn dank aan Prof. Dr. H. T. Waterbolk te Groningen voor de C¹⁴ dateringen en de heren Van der Linden te Heer-Maastricht en C. Roos te Hoensbroek voor het beschikbaar stellen van de gegevens betreffende de vindplaatsen te Berg en Terblijt en Wijndrade.

LITERATUUR:

EGGEN, C., 1971, Addendum op: De neolithische vuursteenindustrie te Valkenburg. *Sprekende Bodem*, no. 2, blz. 7 en 8.

FELDER, W. M., en BOSCH, P. W., 1971, Een nieuwe neolithische vuursteenindustrie. *Sprekende Bodem*, no. 1, blz. 7 t/m 10.

FELDER, W. M. en BOSCH, P. W., 1971, Neolithische vuursteenindustrie groter dan verwacht. *Sprekende Bodem*, no. 2, blz. 10 t/m 12.

FELDER, W. M., 1971, Een nieuwe vuursteenindustrie in Zuid-Limburg. In: Jaarverslag over 1970, Werkgroep Prehist. Vuursteenmijnbouw.

FELDER, W. M., 1975, Lithostratigrafische indeling van het Boven-Krijt en Danomontien kalksteen in Zuid-Limburg. In: Toelichting bij de 1:600.000 geologische kaart van Nederland, Haarlem.

ROOS, C., 1975, Vondsten van Valkenburg-vuurstenen. *Sprekende Bodem*, no. 5, blz. 42.